

ՀՏԴ 616.89-008.441.44+343.95

DOI:10.54503/0514-7484-2024-64.3-151

## Ինքնասպանությունների ուսումնասիրությունը հոգեկան առողջության խանգարում ունեցող անձանց շրջանում

Մ. Ս. Բիշարյան, Ա. Բ. Դավաթյան

ՀՀ ԱՆ դատաբժշկական գիտագործնական կենտրոն ՊՈԱԿ  
0025, Երևան, Հերացի 5/1

*Բանալի բառեր. ինքնասպանություն, սուիցիդ, հոգեկան առողջություն, հոգեկան խանգարում*

### Ներածություն

Ըստ գրականության տվյալների՝ ինքնասպանությունը կամ սուիցիդը (լատիներենից *sui caedere*՝ ինքն իրեն սպանել) ինքն իրեն կյանքից կանխամտածված զրկելն է [2], որպես կանոն լինում է ինքնուրույն և կամավոր [1]: Բավականին բարդ հարց է էֆթանազիան ինքնասպանության մեջ ներառելը [6]:

Ըստ գրականության տվյալների՝ ներկայումս աշխարհի բազմաթիվ երկրներում ինքնասպանությունից մահացությունը հանրային առողջության հրատապ խնդիրներից մեկն է [5]:

Ըստ Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության տվյալների՝ յուրաքանչյուր տարի 700.000 – 800.000 մարդ ինքնասպան է լինում: Յուրաքանչյուր ինքնասպանության համար զգալիորեն ավելի շատ ինքնասպանության փորձեր կան, ազգաբնակչության շրջանում ինքնասպանության համար ռիսկի գործոնը նախորդ ինքնասպանության փորձն է: Ինքնասպանությունը 15-19 տարիքային խմբում մահվան չորրորդ հիմնական պատճառն է: Ցածր և միջին եկամուտ ունեցող երկրներին բաժին է ընկնում աշխարհում ինքնասպանությունների մակարդակի 77% -ը: Աշխարհում ինքնասպանության ամենատարածված եղանակներն են՝ թունաքիմիկատների օգտագործումը, կախվելը և հրազենի միջոցով ինքնասպանությունը: Մոտավորապես յուրաքանչյուր 40-45 վայրկյանը մեկ մեկը ինքնասպանություն է գործում, ընդ որում երիտասարդ անձանց (15-29 տարեկան) մահվան դեպքերի շարքում աշխարհի մասշտաբով ինքնասպանությունները զբաղեցնում են երկրորդ տեղը [4]: Յուրաքանչյուր օր աշխարհում ինքնասպանություն է գործում մոտ 3000 մարդ:

Ինքնասպանությունների ցուցանիշներն ամենացածրն են Լատինական Ամերիկայի, արաբական և ասիական մի շարք երկրներում: Ինքնասպանությունների միջին մակարդակ արձանագրվում է Կենտրոնական և Հյուսիսային Եվրոպայի երկրներում, Հյուսիսային Ամերիկայում, Հարավարևելյան Ասիայում և Խաղաղ օվկիանոսի արևմտյան հատվածի երկրներում (Ավստրալիա, Կանադա, Հնդկաստան, Նոր Զելանդիա, ԱՄՆ): Ինքնասպանությունների ամենաբարձր ցուցանիշները նշվում են Լիտվայում, Բելառուսում, Ռուսաստանում, Շրի Լանկայում, Ղազախստանում, Հունգարիայում, Ճապոնիայում, Ուկրաինայում և Լատվիայում [3]:

Հայաստանի Հանրապետությունում տվյալ հիմնախնդրի բժշկատնային և ասպեկտները գործնականում ուսումնասիրված չեն:

### Նյութը և մեթոդները

Հետազոտության օբյեկտը Հայաստանի Հանրապետությունում 2011 – 2020 թթ. ընթացքում արձանագրված ինքնասպանություններն են:

Ուսումնասիրության մեջ ներառվել են 2011 – 2020 թթ. ժամանակահատվածում գրանցված ինքնասպանությունների այն դեպքերը, որոնք վերաբերում են նաև հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց: Նշված տեղեկատվությունը վերցվել է «Դատաբժշկական գիտագործնական կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի արխիվից, ՀՀ ՆԳՆ ոստիկանության կողմից տրամադրված պաշտոնական տվյալներից, ՀՀ առողջապահության նախարարության «Ակադեմիկոս Ս. Ավդալբեկյանի անվան առողջապահության ազգային ինստիտուտ ՓԲԸ»-ի առողջապահության տեղեկատվական վերլուծական կենտրոնի «Առողջություն և առողջապահություն» վիճակագրական տարեգրքերի տվյալներից և ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունից:

Օգտագործվել են ռետրոսպեկտիվ և վիճակագրական մեթոդներ:

### Արդյունքները և քննարկումը

Աղյուսակ 1

Ինքնասպանությունների քանակը ՀՀ-ում 2011 - 2020 թթ. ընթացքում  
(բացարձակ թվեր)

| -                                  | Տարիներ |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
|------------------------------------|---------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
|                                    | 2011    | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 |
| Ինքնասպանությունների քանակը ՀՀ-ում | 195     | 214  | 206  | 168  | 208  | 195  | 157  | 179  | 153  | 183  |

Աղյուսակ 1-ում պատկերված է ինքնասպանությունների քանակը ՀՀ-ում 2011 – 2020 թթ. ընթացքում:

Աղյուսակ 2

*Հսկողության տակ գտնվող հոգեկան առողջության խանգարման ախտորոշումով պացիենտների ինքնասպանությունները ՀՀ-ում 2012 - 2020 թթ. ընթացքում*

| -                                                                                                  | Տարիներ |      |      |      |      |      |      |      |      |           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|------|------|------|------|------|------|------|------|-----------|
|                                                                                                    | 2012    | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | ընդհանուր |
| Ինքնասպանությունների քանակը հսկողության տակ գտնվող հոգեկան առողջության խանգարումով պացիենտների մոտ | 17      | 27   | 14   | 18   | 18   | 13   | 14   | 16   | 20   | 157       |

Աղյուսակ 2-ում բերված է հսկողության տակ գտնվող հոգեկան առողջության խանգարման ախտորոշումով պացիենտների ինքնասպանությունների քանակը (բացարձակ թվեր) ՀՀ-ում 2012 - 2020 թթ. ընթացքում: Նշված 9 տարիների ընթացքում արձանագրվել է 157 ինքնասպանության դեպք, որը կազմում է նշված տարիների բոլոր ինքնասպանությունների 8,4%-ը: 2011 թ. վերաբերյալ տեղեկատվություն չի հայտնաբերվել:

Աղյուսակ 3

*Հոգեկան առողջության խանգարումով անձանց ինքնասպանությունները ՀՀ-ում 2011 - 2020 թթ. ընթացքում*

| -                                                                      | Տարիներ |      |      |      |      |      |      |      |      |      |       |
|------------------------------------------------------------------------|---------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|-------|
|                                                                        | 2011    | 2012 | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 | 2019 | 2020 | ընդհ. |
| Ինքնասպանությունների քանակը հոգեկան առողջության խանգարումով անձանց մոտ | 18      | 26   | 47   | 26   | 28   | 23   | 21   | 17   | 20   | 25   | 251   |

Աղյուսակ 3-ում նշված է հոգեկան առողջության խանգարումով անձանց ինքնասպանությունների քանակը (բացարձակ թվեր) ՀՀ-ում 2011 - 2020 թթ. ընթացքում: Նշված 10 տարիների ընթացքում արձանագրվել է 251 ինքնասպանության դեպք, որը կազմում է նշված տարիների բոլոր ինքնասպանությունների 13,5%-ը:

## Աղյուսակ 4

Հոգեկան առողջության խանգարումով անձանց ինքնասպանությունների վերլուծությունը ՀՀ-ում 2011 – 2020 թթ. ընթացքում 100000 բնակչության նկատմամբ

| -                                                                                | 2011     | 2012     | 2013     | 2014     | 2015     | 2016     | 2017     | 2018     | 2019     | 2020     |
|----------------------------------------------------------------------------------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|
| Ինքնասպանությունների թվաքանակը հոգեկան առողջության խանգարումով անձանց մոտ        | 18       | 26       | 47       | 26       | 28       | 23       | 21       | 17       | 20       | 25       |
| Հաշվառման մեջ գտնվող հոգեկան առողջության խանգարում ախտորոշումով անձանց թվաքանակը | 45116    | 45239    | 46048    | 50395    | 51167    | 52129    | 54025    | 55459    | 57164    | 58461    |
| Ցուցանիշ                                                                         | 39,89715 | 57,47253 | 102,0674 | 51,59242 | 54,72277 | 44,12131 | 38,87089 | 30,65328 | 34,98705 | 42,76355 |
| Հոգեկան առողջության խանգարման պատճառից մահացության թվաքանակը                     | 7        | 7        | 6        | 5        | 14       | 6        | 10       | 14       | 1        | 8        |
| Մահաբերություն                                                                   | 15,51556 | 15,47337 | 13,02988 | 9,921619 | 27,36139 | 11,50991 | 18,50995 | 25,24387 | 1,749353 | 13,68434 |
| Ինքնասպանություն / այլ մահեր հարաբերություն                                      | 2,571429 | 3,714286 | 7,833333 | 5,2      | 2        | 3,833333 | 2.1      | 1,214286 | 20       | 3,125    |

Աղյուսակ 4-ում տրված է հոգեկան առողջության խանգարումով անձանց ինքնասպանությունների վերլուծությունը, որը ցույց է տալիս, որ ինքնասպանությունների ցուցանիշը 100000 մարդու հաշվով զգալիորեն գերազանցում է ընդհանուր հանրապետական ցուցանիշը: Ինքնասպանությունների քանակը զգալիորեն ավելի է, քան այլ պատճառներից մահացությունը՝ 2-20 անգամ, միջինում՝ 5,2 անգամ:

Ելնելով վերոգրյալից՝ գալիս ենք եզրահանգման, որ սուիցիդալ ռիսկի գործոնների շարքում է դասվում նաև հոգեկան առողջության խնդիր ունենալու հանգամանքը:

Ընդունված է 18.06.24

## Исследование самоубийств среди людей с психическими расстройствами

М. С. Бишарян, А. Б. Даллакян

Данная статья посвящена самоубийствам, которые совершаются людьми с психическими расстройствами. В работе представлен обзор трудов современных авторов, которые рассматривали различные аспекты данной проблемы. В статье изложено исследование самоубийств в Республике Армения. Объектом исследования явились данные о суицидах в РА за 2011-2020 годы. Приведены статистические данные самоубийств в целом и среди людей с психическими расстройствами. Аналогичные исследования в дальнейшем помогут в разработке методик, эффективных профилактических работ, направленных на предупреждение самоубийств.

## Suicide Research among People with Mental Disorders

M. S. Bisharyan, A. B. Dallakyan

This article is devoted to suicides that occur among people with mental disorders. The paper presents an overview of the works of modern authors who have considered aspects of this problem. The article presents a study of suicides in the Republic of Armenia. The object of the study was data on suicides in the Republic of Armenia for 2011-2020. Statistical data on suicides in general and among people with mental disorders are presented. Similar studies will further help in the development of methods of effective preventive work aimed at preventing suicide.

## Գրականություն

1. *Анциупов А.Я., Шипилов А.И.* Словарь конфликтолога. 2-е изд. СПб., 2006, с. 381-526.
2. *Блейхер В.М., Крук И.В.* Толковый словарь психиатрических терминов. Под ред. канд. мед. наук С. Н. Бокова. В 2-х томах, т. 2, Ростов-на-Дону, 1996.
3. *Иванова А.Е., Сабгайда Т.П., Семёнова В.Г., Антонова О.И. и соавт.* Смертность российских подростков от самоубийств. М., 2011.
4. *Предотвращение самоубийств: глобальный императив.* Всемирная организация здравоохранения, 2014.
5. *Preventing suicide: a global imperative.* Geneva: World health organization, 2014.
6. *Richard Huxtable.* Euthanasia, Ethics and the Law: From Conflict to Compromise. Routledge, 2007.